

خودآموز

مقدمات پژوهش

دکتر حسن اسلام‌پور کریمی

تهران

۱۴۰۲

پیام پژوهش

نیاز گسترده دانشگاه‌ها به منابع و متون درسی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شود و افزون بر ارتقای کیفی و کمی منابع درسی از دوباره‌کاری جلوگیری به عمل آید.

به همین منظور، سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) چهاردهمین کار مشترک خود را با انتشار کتاب خودآموز مقدمات پژوهش به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

این کتاب برای دانشجویان رشته‌های علوم انسانی در مقطع کارشناسی، و طلاب سطح یک و دو حوزه‌های علمیه به عنوان منبع اصلی درس «روش تحقیق» تدوین شده است. امید است افزون بر جامعه دانشگاهی و حوزوی، دیگر علاقه‌مندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

ضمن تشکر از مؤلف محترم، از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با راهنمایی‌ها و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در جهت ارتقای کیفی کتاب پیش رو و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه علمی و دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری کنند.

۱	مقدمه
۱	ضرورت تدوین کتاب
۲	ویژگی‌های این کتاب
۳	روش و ساختار کتاب
۴	چکیده بخش‌های کتاب
۷	مخاطب و روش استفاده از این کتاب
۸	قدردانی و سپاس

بخش اول: کلیات

درس ۱: پژوهش چیست و از کجا باید آغاز شود؟

۱۱	اهداف این درس
۱۱	مبحث اول: مفهوم‌شناسی پژوهش
۱۳	فرق مطالعه با تحقیق
۱۴	مفهوم روش
۱۴	مفهوم فن و مهارت
۱۴	مفهوم‌شناسی موضوع، مسئله و عنوان
۱۶	مبحث دوم: آغاز حرکت برای پژوهش
۱۶	مهارت تصمیم‌سازی
۱۷	مهارت برنامه‌ریزی
۱۹	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۲: اهمیت و اخلاق پژوهش

۲۱	اهداف این درس
۲۱	مبحث اول: اهمیت پژوهش
۲۱	برخی اهداف و فواید پژوهش
۲۲	عوارض ترک تحقیق
۲۵	اهمیت درس روش تحقیق
۲۶	مبحث دوم: اخلاق پژوهش
۲۸	اخلاق پژوهش
۳۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۳: گونه‌شناسی و مراحل کلی پژوهش

۳۱	اهداف این درس
----	-------	---------------

۳۱	انواع پژوهش
۳۱	۱. تقسیم به اعتبار هدف
۳۳	۲. تقسیم به اعتبار ماهیت نتایج تحقیق
۳۴	۳. تقسیم به اعتبار هدف، به توصیفی و تبیینی
۳۷	۴. تقسیم به اعتبار هدف به تطبیقی و غیر تطبیقی
۳۷	۵. تقسیم به اعتبار هدف به انتقادی یا غیرانتقادی
۳۸	۶. تقسیم به اعتبار چگونگی گردآوری اطلاعات
۴۱	۷. تقسیم به اعتبار مسئله
۴۱	۸. تقسیم به فردی و گروهی
۴۱	۹. تقسیم به موضوع محور، مسئله محور و متن محور
۴۴	مراحل کلی تحقیق
۴۵	مراحل کلی آماده سازی تحقیق پایانی، پایان نامه و مقاله
۴۶	نکاتی درباره پژوهش های میدانی
۴۸	برای مطالعه بیشتر
۴۸	روش دیگر در تقسیم تحقیق
۴۸	۱. تقسیم روش تحقیق براساس نگرش ها
۴۹	۲. تقسیم روش تحقیق براساس راهبردها
۴۹	۳. تقسیم روش تحقیق براساس راهکارها
۴۹	تمرین ها و فعالیت ها

بخش دوم: موضوع شناسی، مسئله یابی و مسئله شناسی

درس ۴: تجزیه موضوع از راه بارش پرسش ها

۵۳	اهداف این درس
۵۴	تفاوت موضوع و مسئله
۵۶	انواع تفاوت های موضوع (به معنای سوم یا چهارم) با مسئله
۵۸	تفاوت موضوع و مشکل با مسئله
۵۸	انتخاب و تجزیه موضوع
۵۹	ویژگی های «موضوع تحقیقی»
۶۱	چگونه تتبع موضوع محور را آغاز کنیم؟
۶۲	چیستی پرسش
۶۲	اهمیت پرسش از نگاه متون اسلامی
۶۳	قنون طرح پرسش برای تجزیه موضوع (مهارت بارش پرسش ها)
۶۶	تمرین ها و فعالیت ها

درس ۵: گونه شناسی، تبارشناسی و طبقه بندی پرسش ها

۶۷	اهداف این درس
۶۸	مراحل پس از تجزیه موضوع
۶۹	گونه شناسی پرسش

۷۱	تقسیم پرسش از لحاظ ارتباط با عنوان یا مسئله
۷۳	تقسیم پرسش از لحاظ کلی و جزئی
۷۳	تقسیم پرسش به مرکب و بسیط یا کل و جزء
۷۴	تقسیم پرسش به خوشه‌ای و غیر خوشه‌ای (مستقل)
۷۶	مهارت تجزیه پرسش
۷۷	روش امام جواد در تجزیه موضوع
۷۸	مهارت ترتب‌بندی یا طبقه‌بندی پرسش‌ها
۸۰	نقش پرسش در تبارشناسی موضوع
۸۱	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۶: مسئله‌یابی و مسئله‌شناسی

۸۳	اهداف این درس
۸۳	مقدمه
۸۴	چیستی مسئله
۸۶	ویژگی‌های مسئله پژوهشی
۸۹	انقسام مسئله
۹۵	راه‌های دستیابی به مسئله
۹۷	عنوان‌یابی، شرایط و تعریف آن
۱۰۰	تعریف مفاهیم و متغیرها
۱۰۱	تجزیه مسئله
۱۰۱	اهمیت مسئله‌شناسی و ابعاد آن
۱۰۲	خرد کردن مسئله با بارش پرسش‌ها
۱۰۳	تبارشناسی
۱۰۶	بهترین شیوه تعریف مسئله
۱۰۸	اخلاق پژوهش
۱۱۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

بخش سوم: طرح‌نامه‌نویسی

درس ۷: طرح‌نامه‌نویسی (۱): چیستی طرح، بیان مسئله، تبارشناسی و تحدید دامنه پژوهش، اهمیت و اهداف آن

۱۱۳	اهداف این درس
۱۱۴	انواع طرح‌نامه
۱۱۵	عناصر طرح‌نامه تفصیلی
۱۱۵	عنوان تحقیق
۱۱۶	تبیین موضوع (حدود و ابعاد آن)
۱۱۸	اهمیت و ضرورت
۱۲۰	اهداف و کاربردهای تحقیق
۱۲۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۸: طرح‌نامه‌نویسی (۲): پرسش‌ها و فرضیه‌ها، پیشینه‌ها و نوآوری‌ها

۱۲۱	اهداف این درس
۱۲۲	بیان پرسش اصلی
۱۲۳	فرضیه‌سازی
۱۲۴	فرضیه رقیب
۱۲۵	پیش‌فرض‌ها و مبانی
۱۲۵	عوارض منفی خلط مسئله و مبانی
۱۲۶	پیشینه‌شناسی
۱۲۹	مهارت نوآوری داشتن
۱۳۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۹: طرح‌نامه‌نویسی (۳): روش و ساختاربندی پژوهش

۱۳۱	اهداف این درس
۱۳۲	مبحث اول: انواع روش در پژوهش
۱۳۵	روش تحقیق کتابخانه‌ای
۱۳۵	روش تجربی
۱۳۶	روش اسناد و مدارکی
۱۳۶	روش توصیفی
۱۳۸	روش تبیینی
۱۳۸	روش عقلی
۱۳۸	روش نقلی
۱۳۹	روش تحلیلی
۱۴۲	روش عرفانی یا کشف و شهودی
۱۴۲	روش تفسیری
۱۴۴	روش تحلیل محتوا
۱۴۴	روش تحلیل گفتمان
۱۴۹	موانع و محدودیت‌های تحقیق
۱۴۹	مبحث دوم: ساختاربندی و سامان‌دهی اجزای تحقیق
۱۵۱	نکاتی درباره روش سامان‌دهی تحقیق
۱۵۳	محل دفاع و توجیه سامان‌دهی در تحقیق
۱۵۳	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

بخش چهارم: منبع‌شناسی، منبع‌یابی و منبع‌خوانی
درس ۱۰: منبع‌شناسی (گونه‌شناسی منابع غیرالکترونیکی)

۱۵۷	اهداف این درس
۱۵۷	مقدمه
۱۵۸	آشنایی با انواع منابع
۱۵۸	۱. به اعتبار صورت‌های متنوع

۱۶۲	۲. به اعتبار مخاطب
۱۶۵	۳. به اعتبار نوشتاری یا غیرنوشتاری
۱۶۵	۴. منابع مکتوب به اعتبار قطع (اندازه)
۱۶۵	کتابخانه‌شناسی
۱۶۶	رده‌شناسی کتاب‌ها
۱۶۸	روش استفاده از منابع کتابخانه
۱۶۹	مهارت انتخاب کتاب
۱۷۰	مهارت معرفی اثر
۱۷۱	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۱، منابع الکترونیکی پژوهش

۱۷۳	اهداف این درس
۱۷۴	روش جست‌وجو در اینترنت
۱۷۵	سایت‌های مفید و مهم در موضوعات علوم انسانی
۲۰۵	بایگ‌های اطلاع‌رسانی دربارهٔ پیامبر اعظم ﷺ در اینترنت
۲۰۷	بایگ‌های مراجع و علما
۲۰۸	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۲، ارزش‌گذاری و اعتبارسنجی منابع

۲۰۹	اهداف این درس
۲۰۹	مقدمه
۲۱۰	اعتباریابی منابع
۲۱۲	تقسیم منابع مکتوب به لحاظ اعتبار و سندیت
۲۱۲	۱. منابع وحیانی و دینی
۲۱۳	۲. منابع تاریخی
۲۱۳	۳. منابع علمی
۲۱۳	۴. منابع مرجع
۲۱۴	روش مطالعهٔ انتقادی؛ راهی مؤثر برای نقادی و ارزش‌گذاری منابع
۲۱۶	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۳، منبع‌یابی برای موضوع یا مسئلهٔ پژوهش (جمع‌آوری، دسته‌بندی و تنظیم منابع)

۲۱۷	اهداف این درس
۲۱۸	فرایند منبع‌یابی
۲۲۱	کتاب‌شناسی توصیفی
۲۲۲	روش تهیهٔ بروندهٔ علمی
۲۲۳	برخی راه‌های شناسایی منابع
۲۲۳	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۴، منبع‌خوانی یا مهارت‌های استفاده از منابع پژوهش (۱)

۲۲۵	اهداف این درس
۲۲۵	مقدمه

۲۲۷	مهارت‌های شناختی و فراشناختی
۲۲۸	اقسام مطالعه به اعتبار هدف
۲۲۹	مهارت مطالعه اجمالی
۲۳۲	مهارت عبارت‌خوانی
۲۳۳	تندخوانی
۲۳۴	روش و شرایط تندخوانی
۲۳۵	چند نکته درباره تندخوانی
۲۳۶	مطالعه انتخابی در منابع تحقیق
۲۳۷	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۵: منبع‌خوانی یا مهارت‌های استفاده از منابع پژوهش (۲)

۲۳۹	اهداف این درس
۲۳۹	مهارت دقیق‌خوانی منابع
۲۳۹	اهمیت و نقش دقیق‌خوانی در پژوهش
۲۴۱	فنون دقیق‌خوانی
۲۴۶	روش و مراحل دقیق‌خوانی
۲۴۷	کارکرد و روش خلاصه‌نویسی در فرایند یادگیری و پژوهش
۲۴۷	مفهوم‌شناسی خلاصه‌نویسی
۲۴۹	ضرورت‌ها و اهداف پژوهشی خلاصه‌نویسی
۲۵۱	مراحل خلاصه‌نویسی
۲۵۳	شرایط و عناصر خلاصه‌نویسی مطلوب
۲۵۴	انواع خلاصه‌نویسی
۲۵۵	مهارت ترسیم درخت حافظه پس از مطالعه منابع
۲۵۶	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

بخش پنجم: گردآوری و تحلیل اطلاعات

درس ۱۶: گردآوری اطلاعات (۱): گردآوری اطلاعات و مطالعه تجسسی

۲۶۳	اهداف این درس
۲۶۳	مفهوم و اهمیت گردآوری اطلاعات
۲۶۴	زمان گردآوری اطلاعات
۲۶۵	اصول حاکم بر گردآوری اطلاعات
۲۶۷	نقش مطالعه در گردآوری اطلاعات
۲۶۸	معرفی شیوه مطالعه تجسسی
۲۷۰	فرایند اجرای مطالعه تجسسی یا کنجکاوانه
۲۷۰	طرح پرسش بیش از مطالعه
۲۷۰	طرح پرسش هنگام مطالعه
۲۷۱	طرح پرسش پس از مطالعه
۲۷۱	چند توصیه درباره مطالعه تجسسی

۲۷۲	اخلاق پژوهش
۲۷۲	اخلاق نقل
۲۷۳	قول صادق
۲۷۴	حفظ حریم خصوصی
۲۷۵	تلاش برای نوآوری
۲۷۵	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۷، گردآوری اطلاعات (۲)، فیش و فیش‌نویسی

۲۷۷	اهداف این درس
۲۷۷	معرفی و اهمیت فیش
۲۷۸	انواع فیش
۲۷۸	۱. فیش‌ها به اعتبار محتوا
۲۸۴	۲. فیش‌ها به اعتبار ماهیت
۲۸۶	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۸، اندیشه‌ورزی در متن اطلاعات، مقایسه و تفسیر معنا، تحلیل، فهم عمیق و نقد

۲۸۷	اهداف این درس
۲۸۸	مقدمه
۲۸۸	ضرورت اندیشه‌ورزی، تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۸۹	علل و عوامل عدم برداشش مطالب در تحقیق پایانی
۲۹۰	مراحل کلی برداشش اطلاعات یا مراحل تحقق یادگیری
۲۹۰	شرح و توضیح مراحل برداشش مطالب در تحقیق پایانی
۲۹۶	مهارت نقد
۲۹۶	ارزیابی گزاره‌های گزارشی
۲۹۷	فرایند نقادی یک دیدگاه یا گزاره اندیشه‌ای
۲۹۹	ملاک ترجیح یک نظریه
۲۹۹	روش مطالعه انتقادی
۳۰۱	مراحل مطالعه انتقادی
۳۰۳	۱. ارزیابی درونی
۳۰۳	۲. ارزیابی بیرونی
۳۰۴	اخلاق پژوهش: اخلاق نقد و ضرورت نگاه جامع در پژوهش
۳۰۴	الف) اخلاق نقد
۳۰۶	ب) ضرورت نگاه جامع در پژوهش
۳۰۷	مهارت جامع‌نگری یا نگرش شبکه‌ای (سیستمی)
۳۰۸	دعوت قرآن به نگاه شبکه‌ای
۳۰۹	حجاب‌های شناخت
۳۱۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۱۹، روش ارجاع‌دهی و انواع آن (مهارت مستندسازی)

۳۱۱	اهداف این درس
-----	-------	---------------

۳۱۱	مقدمه
۳۱۲	اهداف مستندسازی مطالب
۳۱۳	موارد ضرورت نداشتن ارجاع
۳۱۳	موارد استفاده از مطالب دیگران
۳۱۴	روش نقل قول غیرمستقیم
۳۱۵	برخی عوارض نقل قول مستقیم
۳۱۵	آشنایی با شیوه‌های مستندسازی
۳۱۷	ارجاع درون‌متنی
۳۱۹	آدرس‌دهی در خارج از متن (اعم از بانوشت یا بی‌نوشت)
۳۲۱	روش تنظیم کتابنامه
۳۲۲	نکاتی درباره‌ی روش تنظیم کتابنامه (فهرست منابع و مآخذ)
۳۲۳	روش ارجاع به منابع الکترونیکی
۳۲۵	ترجیح روش‌های ارجاع
۳۲۶	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

بخش ششم: مهارت‌های تدوین، درست‌نگاری و ویرایش

درس ۲۰: مهارت‌های تدوین (۱)، گزارش‌نویسی

۳۲۹	اهداف این درس
۳۲۹	ضرورت تدوین درست تحقیق
۳۳۰	تدوین گزارش تحقیق
۳۳۱	مفهوم گزارش
۳۳۱	گزارش تحقیقی
۳۳۲	اصول کلی و مشترک گزارش‌نویسی تحقیق
۳۳۳	مراحل تدوین
۳۳۴	توصیه‌هایی درباره‌ی آغاز تدوین
۳۳۵	مهارت انسجام‌بخشی به تحقیق
۳۳۶	راهکارهای انسجام‌بخشی به تحقیق
۳۳۹	ترتیب مباحث تحقیق پایانی
۳۴۱	اخلاق پژوهش
۳۴۳	مسئولیت‌پذیری
۳۴۴	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۲۱: مهارت‌های تدوین (۲)، خط‌شناسی و درست‌نویسی در تدوین متن تحقیق (۱)

۳۴۵	اهداف این درس
۳۴۵	مقدمه
۳۴۶	خطاها و مشکلات دانش‌پژوهان در نثرنویسی
۳۴۷	علائم نگارشی
۳۴۷	مهارت استفاده از حروف

۳۴۸	خطا در واژه‌گزینی
۳۴۹	خطای املایی (گناه کبیره در نویسندگی)
۳۴۹	خطا در بیوسته‌نویسی و جدانویسی
۳۵۰	فاصله‌گذاری در حروف‌چینی
۳۵۲	خطا در استفاده از وجه وصفی
۳۵۲	شرایط استفاده از وجه وصفی فعل
۳۵۳	تفاوت وجه وصفی فعل و حذف به قرینه
۳۵۵	خطا در جمله‌نویسی
۳۵۶	توصیه‌هایی دربارهٔ جمله‌سازی
۳۵۷	خطا در کوتاه‌نویسی
۳۵۸	مثال‌هایی برای حشو قبیح
۳۵۸	خطا در ساده و روان‌نویسی
۳۵۹	راهکارهایی برای ساده‌نویسی
۳۶۰	خطا در خوانانویسی
۳۶۰	خطا در واضح‌نویسی
۳۶۲	خلط بیان نوشتاری با بیان گفتاری
۳۶۳	مقایسهٔ برخی ویژگی‌های گفتار و نوشتار
۳۶۴	خطا در استفاده از زبان علمی
۳۶۵	آسیب‌های زبان معیار
۳۶۶	تمرین‌ها و فعالیت‌ها
درس ۲۲: مهارت‌های تدوین (۳)؛ خطاشناسی و درست‌نویسی در تدوین متن تحقیق (۲)	
۳۶۷	اهداف این درس
۳۶۷	چند توصیه یا نکتهٔ کاربردی برای اصلاح و تقویت قلم
۳۷۰	چند تمرین برای آغاز کار نویسندگی
۳۷۱	منابعی برای تقویت قلم
۳۷۷	تمرین‌ها و فعالیت‌ها
درس ۲۳: مهارت‌های تدوین (۴)؛ بندچینی و ویرایش پیش‌نویس	
۳۸۳	اهداف این درس
۳۸۵	عناصر یا اجزای بند (باراگراف)
۳۸۵	۱. جملهٔ موضوعی
۳۸۶	۲. ساختار درونی بند
۳۸۶	۳. جملهٔ نتیجه‌گیری
۳۸۷	۴. جملهٔ رابط
۳۸۷	۵. وحدت
۳۸۷	۶. انسجام
۳۸۸	اندازه و حجم بند
۳۸۸	ویژگی‌های کلی بند

۳۸۹	آغاز بند جدید
۳۸۹	الگوهای توسعه بند
۳۹۰	۱. پاراگراف طبقه‌بندی و تقسیم
۳۹۲	۲. پاراگراف همراه با مثال
۳۹۲	۳. بند روایت (حکایت یا نقل)
۳۹۳	۴. بند فرایندی یا تحلیل فرایند
۳۹۴	۵. بند توصیفی
۳۹۶	۶. بند مقایسه و فرق‌گذاری
۳۹۶	۷. بند علت و معلولی
۳۹۷	۸. احصا و بررسی جزئیات و فهرست کردن
۳۹۷	۹. تفسیر
۳۹۷	۱۰. تعریف
۳۹۸	۱۱. بند اقتناعی یا ترغیبی
۳۹۸	۱۲. قیاس یا تشبیه
۳۹۹	۱۳. از انگیزه به انگیزه
۳۹۹	۱۴. روند برسنش ← روش ← پاسخ
۴۰۰	۱۵. از مهم به مهم
۴۰۰	۱۶. از مهم به مهم
۴۰۰	۱۷. از کلی به جزء
۴۰۲	۱۸. از جزء به کل
۴۰۲	۱۹. از کلی به جزئی
۴۰۲	۲۰. از جزئی به کلی
۴۰۳	۲۱. از مدعا به ادله و شواهد
۴۰۳	۲۲. از مکانی به مکان دیگر (ترتیب مکانی)
۴۰۴	۲۳. از زمانی به زمان دیگر (ترتیب زمانی)
۴۰۴	ترکیب و ترتیب چند الگو در یک بند
۴۰۵	روش اجرای اصلاحات در پیش‌نویس
۴۰۷	تمرین‌ها و فعالیت‌ها
درس ۲۴: مهارت‌های تدوین (۵)، مقدمه‌نویسی، چکیده‌نویسی و نتیجه‌گیری	
۴۰۹	اهداف این درس
۴۱۰	تفاوت «مقدمه» با «کلیات» تحقیق
۴۱۱	تفاوت‌های پیشگفتار، دیباچه و مقدمه
۴۱۲	مهارت نتیجه‌گیری
۴۱۳	پیشنهاد‌های پژوهشی پس از نتیجه‌گیری
۴۱۴	تفاوت مقدمه با چکیده
۴۱۵	مهارت چکیده‌نویسی
۴۱۶	اهداف چکیده

۴۱۶	حجم و محتوای چکیده
۴۱۷	ویژگی‌های زبانی و نگارشی چکیده
۴۱۹	مهارت تعیین واژگان کلیدی
۴۲۰	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

درس ۲۵: مدیریت روند تحقیق پایانی

۴۲۲	اهداف این درس
۴۲۳	تعریف تحقیق پایانی
۴۲۴	آشنایی با برخی وظایف استاد راهنما
۴۲۵	مدیریت زمان
۴۲۵	کسب آمادگی برای دفاع
۴۲۵	۱. آشنایی با آسیب‌شناسی تحقیق
۴۲۷	۲. آشنایی با ملاک‌های ارزشیابی تحقیق پایانی
۴۲۷	جدول معیارهای ارزشیابی تحقیق پایانی
۴۳۳	ب) بخش ظاهری (۵ امتیاز)
۴۳۳	اخلاق پژوهش
۴۳۳	نقدپذیری و داشتن روحیه علمی
۴۳۴	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

پیوست ۱: روش مقاله‌نویسی

۴۳۵	اهداف
۴۳۶	گفتار اول: تعریف، اهمیت و اقسام مقاله
۴۴۱	گفتار دوم: فرایند عملیاتی تهیه مقاله
۴۶۰	گفتار سوم: تدوین ساختار مقاله
۴۷۲	تمرین‌ها و فعالیت‌ها

پیوست ۲: جدول شماره ۹ ویژه رده‌بندی منابع به روش کنگره

۴۷۷	منابع و مآخذ
۴۸۲	نمایه‌ها

مقدمه

ما در این کتاب بر آنیم که به پرسش‌های زیر پاسخ دهیم: تحقیق را از کجا و چگونه آغاز کنیم؟ چگونه از آموخته‌های خود بهتر و کارآمدتر استفاده کنیم؟ اگر کسی در دوران تحصیل خود مهارت‌های روش‌شناختی را نیاموخته باشد و بخواهد به عرصه پژوهش گام بگذارد، چه راهکارهایی را باید اجرا کند؟ چگونه می‌توان بدون روبه‌رو شدن با قواعد متعدد و مفصل دستوری، مهارت‌های نگارش را برای تحقیق در حد کافی آموخت؟ مطالعه پژوهشی چه ویژگی‌ها، راهکارها و موانعی دارد؟ از هنگام برخورد با مسئله تا تهیه پیش‌نویس و پاک‌نویس و نهایی‌سازی آن، به چه مهارت‌های کوچک و بزرگی نیاز است و بهترین و سریع‌ترین راه کسب مهارت در آنها چیست؟ روش و فرایند مقاله‌نویسی چگونه است؟

ضرورت تدوین کتاب

تاکنون منابع متعددی، با محاسن و کاستی‌های خود، در زمینه روش پژوهش و نگارش و مطالعه نگاشته و عرضه شده‌اند که تقریباً همه آنها ارزش مطالعه و مراجعه دارند. از سوی دیگر، نه از آثار پیشین و نه از اثر حاضر نمی‌توان انتظار داشت که صدها مهارت لازم برای تحقیق را در یک جلد گرد آورده باشند. با این حال، کمتر دیده‌ایم که آن منابع، با تلفیقی از مهارت‌های لازم، در سه حوزه نگارشی و مطالعاتی و پژوهشی، مرحله‌به‌مرحله و گام‌به‌گام، در یک فرایند شفاف عملیاتی، وارد جزئیات فرایند پژوهش شوند. از سوی دیگر، متقاضیان ورود به عرصه پژوهش بسیاریند و با این منابع، به‌سرعت و به‌آسانی، به آنچه می‌خواهند نمی‌رسند. پژوهش، پدیده‌ای فرایندی و چندمرحله‌ای است و هر مرحله آن نیز باید به مراحل کوچک‌تر تقسیم شود. هر گام کوچک در تحقیق، مهارت خاص خود را می‌طلبد. بنابراین یک منبع درسی خودآموز و درس‌نامه سلسله‌مراتبی لازم است که بتواند مهارت‌های

اولیه و برخی مهارت‌های ثانویه تحقیقی را برای آنها بیان کند و از آنان تمرین بگیرد. از یکسو، بی‌گمان همه مهارت‌ها باید عملی و کارگاهی آموخته شوند؛ و از سوی دیگر، بسیاری از دانش‌پژوهان، به‌ویژه در مقطع اول (تقریباً پنج سال اول حوزه و مقطع کارشناسی دانشگاه)، با این مباحث نخستین بار به‌صورت جدی روبه‌رو می‌شوند. اگر این دو واقعیت را کنار هم بگذاریم، امکان تدریس کارگاهی، به‌منزله بهترین و مؤثرترین روش تدریس، منتفی می‌شود. بیشتر منابع روش تحقیق، گذشته از کاستی‌های خود، ناظر به مقطع تحصیلات تکمیلی‌اند که معمولاً با تب شدید و زودگذر پایان‌نامه همراه‌اند. این در حالی است که نظام آموزشی و پژوهشی حوزه و دانشگاه باید به مقطع کارشناسی نیز حساسیت و توجه بیشتری نشان دهد. به تجربه ثابت شده است که بسیاری از نارسایی‌ها و سردرگمی‌ها در عرصه پژوهشی، در مقطع تحصیلات تکمیلی، ریشه در مقطع پیشین دارد. کارشناسی و همچنین مهارت‌های مقدماتی که باید در این دوره آموخته، و به تدریج تثبیت شود، به‌منزله نردبانی است که موفقیت در مقاطع بالاتر را مقدور می‌سازد. از این‌رو، می‌توان گفت که دانش‌پژوهان مقطع کارشناسی از مظلومان این عرصه‌اند. آنها نه مهارت‌های پژوهش اصیل را می‌آموزند، زیرا پایان‌نامه ندارند، و نه دوره مهارت‌های متعدد و ضروری مقدمات پژوهش و پژوهش مقدماتی را طی می‌کنند، زیرا حجم درس‌هایشان بسیار است؛ و یا - ان‌شاءالله - برخی مهارت‌ها مانند خلاصه‌نویسی و روش‌های مطالعه را در دبیرستان آموخته‌اند. بی‌گمان، اگر محقق بخواهد بر سهم خود در پژوهش بیفزاید و نقادانه بنگرد و به ورطه نقل قول کردن‌های افراط‌آمیز و کپی‌برداری در نیفتد، باید شیوه مطالعه پژوهشی را در بطن مراحل تحقیق اجرا کند. از این‌رو، آن دسته از شیوه‌های مطالعه که بیش از دیگر شیوه‌ها در فرایند تحقیق مؤثرند، در این کتاب مطرح شده‌اند.

ویژگی‌های این کتاب

۱. استفاده از زبان خطابی، و حاضر و موجود انگاشتن مخاطب؛
۲. استفاده از مثال‌ها و نمونه‌های متعدد برای تسهیل یادگیری؛
۳. آموزش مهارت‌های تحقیق از نخستین گام تا مرحله دفاع از پایان‌نامه و حتی پس از آن؛